DE REBUS GESTIS
LUDOVICI PII
attributed to
ERMOLDO
THE BLACK

WITH PREVIEWS

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

AS IF INTERLEAVED

🇺🇸 2.0

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

1 to 3

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (xvi CE)
copy text: J.-P. Migne (Patrol. Lat. cv, pp. 569-640, 1831)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 343 lines 2.0

As some way-faring Man, who wanders o'er 1
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

DE REBUS GESTIS LUDOVICI PII

attributed to

ERMOLDO THE BLACK

BOOK 1

PREVIEW Book 2

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

1

PRINT:
2 to **7**

Pro. **E**ditor, aetherea splendes qui Patris in arc**E**
Regnator mundi, fautorque, Redemptor, et aucto**R**
Militibus dignis reseras qui regna poloru**M**
Olim conclusos culpa parientis Avern**O**
Luminis aeterni revehis qui Christe tribuna**L**
David psalmicanus praesaga carminis illu**D**
Voce prius modulans, dudum miranda relat**U**
Sacra futurorum qui prompsit dogmata vate**S**
Confer rusticulo, quo possim Caesaris in ho**C**
Eximii exiguo modulanter poscito rit**E**
Carmine gesta loqui. Nymphas non deprecor istu**C**
Insani quondam ut prisci fecere perit**I**
Nec rogo Pierides, nec Phoebi tramite lime**N**
Ingrediar capturus opem, nec Apollinis alm**I**
Talia cum facerem, quos vana peritia lusi**T**
Horridus et teter depressit corda Vehemot**H**
Limina siderei potius peto luminis, ut So**L**
Verus iustitiae dignetur dona precat**U**
Dedere: namque mihi non flagito versibus hoc, quo**D**
Omnia gestorum percurram pectine parv**O**
In quibus et magni possunt cessare magistr**I**
Caesaream flectant aciem, sed cantibus huc hu**C**
Incipiam celebrare. Fave modo, Christe, precant**I**
Carmina, me exsilio pro quis nunc principis ab ho**C**
Auxilium miserando levet, qui celsus in aul**A**
LI[I] **E**rigit abiectos, parcit peccantibus, atqu**E**
Spargit in immensum clari vice lumina seli**S**
Alta regis Christi princeps qui maxime sceptr**A**
Rex Ludovice pie, et pietatis munere Caesa**R**
Insignis meriti, praeclarus dogmate Christ**I**
Suscipe gratanter, profert quae dona Nigellu**S**
Ausubus acta tamen qui tangere carmine vestr**A**
Regis ob aeterni vestro qui pectore sempe**R**
Mansit amor. Caesar famulum relevato cadente**M**
Altitonans Christus vos quo sublimet in aethr**A**

I Augustos opibus praecellis et armis,
Principis opto loqui praeconia promptulis almi:
Caesaris armigeri conor describere gesta,
Forte foret satius coeptis insistere rebus,
Cum sim rusticulus, norim nec claustra Camenae,
Sed me cunctantem refovet clementia Regis,
Cogit et exsilium, fateor, nos talia nostrum;
◆ Non ego gestorum per singula quaeque recurram:
Si Maro, Naso, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
Sedulius, nec non Prudentius, atque Iuvencus,
Omnia famosis vix possent condere chartis,
Ermoldo Ast ego lintre rudi rimoso navita remo
DRGLP Dextera quae Petrum fluctu superante fidelem,
Haec me praecipitem servet miserando per undas,
Iam mihi carmen eat Ludovici promere gesta,

1 (1C) Tempore Francorum Caroli dum sceptra vigebant,
Francia dum latos sparsisset ubique fragores, Ermoldo
Tum Carolus sapiens sceptrorum insignia proli DRGLP
Scilicet aequivoco cessisset Francia sorte,
Italiae regnum Pippino cessit amato.
Partibus aequatis crebrescit fama per orbem,
Prodigium fuerat sic hunc vocitasse parentes,
Nam Ludovicus enim ludi de nomine dictus
Seu quis Franciscam mavult reserare loquelam,
Nempe sonat Hluto praeclarum, Wigch quoque Mars est:
Iam puer excelsus sacro spiramine plenus,
Christicolum celerans ditavit munere culmen;
Ordine composito recreavit subdita regna,
Vascones rabidos domuit pius arte magistra,
Denique ad Hispanos convertens concitus arma,
Culmina terrarum, vel quot castella peragrans,
Sunt mihi nota minus; vel si modo nota fuissent,
Sed quae fama recens stupidas pervexit ad aures,
Urbs erat interea Francorum inhospita turmis,
Quam Barchinonam prisci dixere Latini,
Haec Maurorum aderat semper tutela latronum,
Quisquis ab Hispanis veniens rediensque silenter
Sueta fuit nostros semper populare maniplos,
Multi namque duces vario hanc conamine belli
Armis, ingenio, seu quis cum qua arte valebat,
Namque erat insigni murorum pondere fulta, L2[O]
Iunius albentes cum ducit in aethera messes,
Francus habet muros, celerans per rura, per aedes,
Seu cum vinetis soliti praedulcia Bacchi
Ac veluti autumno densato milite turdi,
Per vineta volant, rapiuntque feruntque corimbos,
Vinitor infelix nequidquam cymbala tristis
Nec facilis prohibere labor, quin agmine denso
Haud aliter Franci, cum primo tempora frugum
Nec tamen haec duros potuit res frangere Mauros,
Vix quoque tot volucres tollebant munera Franci,
Temporibus multis res haec se contulit anceps:
Tempore vernali cum rus tepefacta virescit,
Pristinus ablatos remeans fert annus odores,
Regni iura movent, renovantque solentia reges,
Nec minus accitu Francorum more vetusto
Scilicet electos populi, seu culmina regni,
Occurrunt celeres primi, parentque volendo,
Considunt moniti. Solium rex scandit avitum;
Incipiunt fari. Coepit tunc sic Carolites,
Magnanimi proceres, meritis pro munere digni,
Ob hoc cunctipotens apicem concessit honoris
Annuus ordo redit, cum gentes gentibus instant,
Vobis nota satis res haec, incognita nobis:
Haec rex; atque Lupus fatur sic Santio contra,

Wasconum princeps, Caroli nutrimine fretus,
Rex, censura tibi nobis parere necesse est,
Si tamen a nostris agitur modo partibus haec res,
Duxque Tolosana fatur Vilhelmus ab urbe,
O lux Francorum, rex, et pater, arma, decusque,
Virtus celsa tibi, et rector sapientia, magne,
Rex age, consiliis, si dignor, consule nostris,
Gens est tetra nimis Sarae de nomine dicta,
Fortis, equo fidens, armorum munere nec non,
Moenia, castra, locos, seu caetera spe notavi:
Est quoque praeterea saeva urbis in finibus illis,
Si pietate Dei, vestro faciente labore,
Illuc tende gradum rex, infer munera massis,
Tum rex arridens verbis ita fatur amicis,
Gratia nostra tibi, Caroli sit gratia patris;
Haec quoque quae recinis, iam dudum pectoris arce
Consulo consiliis, ut poscis, consulo votis:
Namque unum, fateor, cogor tibi dicere, Vilhelm,
Si mihi vita comes Domino tribuente supersit,
Possim aut Barchinona tuos fera cernere muros,
Testor utrumque caput (humeris fortasse recumbens
Aut mihi Maurorum contra stet turba profana
Aut tu Barchinona volens nolensque vetata
Hoc dicto, proceres vario sermone fremebant
Tum rex Bigonem verbis compellat amatam,
L2[I] Ito celer Bigo: haec nostrorum edicito turbis,
Virginis ut primum Titan conscenderit astrum,
Agmine densato prafatae exercitus urbis
Bigo facessit agens doctus mox orsa benigni,
Rex pius interea Christi succensus amore,
Namque ferunt multas monachorum rite catervas
Quod quis nosse cupit, rogo, regna Aquitana peragret,
Est locus insignis cultu seu relligione,
Olim namque feris avibusque canoribus aptus,
Nunc quoque Christicolum resplendens agmine fratrum,
Haec quoque cella pii constructa est munere regis:
Valle sedet magna, praecincta flumine amoeno,
Rupibus excisis valido sudante labore,
Dictus erat quondam frater cognomine Datus,
Hic quoque dum patrias servaret ab hostibus aedes,
Protinus heu pagum nimio vallante tumultu
Praevalidae praedae huiusce inter fore matrem
◆ Hostibus egressis profugus sua visere tecta
Datus ut agnovit propriam matremque domumque
Prorsus equam phaleris ornans, se nec minus armis
Forte fuit castrum vallo seu marmore firmum,
Ermoldo Huc celer et socii Datus, cunctusque popellus
DRGLP **Ac velut accipiter pennis per nubila lapsus**
At sociae crocitant, raucasque per thera voces
Ipse sedens tutus, praedam stringitque feritque,

Non aliter Mauri vallo praedaque potiti,
Tum iuvenem muri quidam compellat ab arce,
Date sagax, nostras modo quae res vexit ad arces
Si modo, quo resides, tali pro munere nobis
Nunc tibi mater eat sospes, seu caetera praeda,
Reddidit orsa sibi Datus non digna relatu:
Nam quem poscis equum, non unquam dedere dignor:
Nec mora: crudelis matrem consistit in arce,
Namque ferunt, ferro primo secuisse papillas,
Frendet enim infelix Datus pro funere matris,
Nec patet illi aditus, nec vim, qua vindicet artus
Omnibus amissis sumptis melioribus armis,
Durior ut quondam fuerat ferus in nece matris,
Tempore nam multo haec secum solus agebat
Haec dum fama pii regis pervenit ad aures,
Namque diem totum parili sermone trahebant
Tum rex et Datus primo fundamina Concis
Nuper quo valido recubabant agmine belvae,
Interea regis proceres, populique phalanges
Undique conveniunt Francorum more catervae,
Convenit ante omnes Carolo satus agmine pulchro:
Parte sua princeps Vilhelm tentoria figit,
Santio, Libulfu, Hilthibret, atque Hisimbard,
Caetera per campos stabulat diffusa iuventus,
It fragor ad coelum, resonat clangoribus aether;
Haec quoque dum geritur, reduces fert Hesperus umbras, L2[I]
Lucida namque homines ut primum aurora revisit,
Ordine quisque suo prorsus residuntque per herbam,
Tum soboles Caroli sapienti haec edidit ore:
Si gens ista Deum coleret, Christoque placeret,
Pax firmanda esset nobis, pax atque tenenda,
Nunc vero exsecranda manet, nostramque salutem
Idcirco hanc nobis pietas miserata Tonantis
Nunc nunc actutum muros properemus et arces,
Aeolico monita rapidi **ceu murmure venti**
Diripiuntque lares, segetes, silvaeque tremescunt;
Nauta miser subito, velo remoque relicto,
Non aliter iussu Francorum exercitus omnis
Curritur in silvas, passim sonat acta securis,
Hic scalas operatur, agit hic ordine sudes,
Spicula densa cadunt, nec non et missile ferrum:
Nec minus interea Maurorum spissa caterva
Princeps urbis erat Maurus cognomine Zadun,
Currit hic ad muros moesta comitante corona:
Reddidit ast illi contraria dicta roganti
Praelia non miscet hero princeps ille Gothorum,
Sed Ludovicus adest Caroli clarissima proles, Ermoldo
Ni celerans subeat miseris nunc Cordoba nobis, DRGLP
Ille quidem tristes submisso pectore voces
Eia agite socii, mures servemus ab hoste;

At mihi mente sedet multum quod displicet, o gens,
Ermoldo Haec gens celsa vides, quae nostras obsidet arces,
DRGLP Ecce fatebor enim vobis nunc aspera dictu,
Nam quemcunque suo congressa est inclita bello,
Romuleum sibi, quod quondam hanc condidit urbem,
Arma ferunt semper, bellis est sueta iuventus;
Namque ipsum nomen Francorum horresco recensens:
Quid iam plura loquar tristi cum pectore, cives?
Firmemus muros valido custode tenendos:
Interea iuvenes spissa comitante caterva
Pulsantur muri quadrato marmore septi,
Tum Maurus Durzaz turri conclamat ab alta
O gens dura nimis, latum diffusa per orbem,
Nonne putas subito has evertere funditus aedes,
Aufuge, France ferox, te aspectibus abstrahe nostris,
Reddidit e contra non verbis dicta nefandis
Denique clamanti contra stetit ocius hosti,
Acta sagitta volans cerebro se contulit atro,
Ille cadens muros invitus deserit altos,
Clamores tollunt latanti pectore Franci;
Tum varii varios demittunt funeris Orco:
Lancea Zabirizun, ferram forat actile Uzacum,
Non aliter bello poterant accedere Franci,
Iusserat acer eis Zadun nec credere bello,
Haec quoque bis denos res per contraria soles
L2[O] Machina nulla valet murorum frangere postes:
Non tamen a coepto cessat certamine bellum,
Interea soboles Caroli praeclara potentis
Hortaturque duces, hortatur rite catervas,
Credite nunc iuvenes, proceres nunc credite cuncti,
Antea non sedes Domino tribuente paternas
Quam haec urbs, populusque suus belloque fameque
Tunc iterum quidam spargebat in aethera voces;
France, quid insanis? cur moenia nostra lacessis?
Nobis esca satis, carnes, seu mellea dona
Reddidit e contra verbis contraria verba
Concipe, Maure, precor, haud mollia dicta superbe,
Cernis equum maculis variisque coloribus aptum.
Ante equidem nostris indignis morsibus escis
Vestra vetata nimis quam moenia, nostra caterva
Is nigra mox nigris percussit pectora pugnis
Et cadit in faciem perculsus corda pavore,
◆ Deservere arces socii, magnoque stupore
Zado per immensos currit furibundus acervos:
Zado, tibi Franci haec nunc responsa remittunt:
Ante suos mandent probroso dente caballos,
O miseri cives iam dudum haec ego vobis
Nunc quoque consilium quodcunque est utile vobis
Undique namque vides densatim rumpere muros,
Cordoba nulla tibi promissa iuvamina mittit;

3 (3C) Quid iam restat enim, nisi Francis pace petenda,
Ille quidem frendens vestem conscindit, et atros
Et sequitur verbis, iterumque iterumque profana
O Mauri celeres, quo nunc fiducia cessit?
Unum, per si quid nostri iam cura remansit,
Ipse ego conspexi, muro qua castra remittunt
Me potero insidias illaesus ferre per illas:
Vos tantum portas summo servate labore,
Nulla quidem fortuna arces vos linquere cogat,
Multa etiam mandata suis dans cessit ab urbe,
Iamque tenebat iter per laeta silentia noctis:
Quo clamore movent custodes agmina castris
Ille pavore viam linquens, vertitque cavallum,
Conspicit invisas haud laeta fronte catervas,
Mox capitur; merito vincitur, haud mora, loris:
Fama volans totam turbat terroribus urbem,
Ingeminant luctum matresque patresque iuvencli,
Nec minor in castris passim sonus aethera pulsat,
Interea nox atra cadens aurora reportat
Tum Caroli soboles pacato pectore fatur,
Zadun ad Hispanas cupiens properare catervas,
Captus adest nolens, vinctusque tenetur inermis
Fac Vilhelme suos possit quo cernere muros,
Nec mora: Zado manum sequitur religatus habenis,
Nam prius abscedens sociis praedixerat ipse
Nescio: si casu Francorum incurrere turmis, LI[I]
Tum manus ad muros tendens vocitabat amicos:
Ingeniosus item digitos curvabat, et ungues
Hoc autem indicio signabat castra tenenda,
Hoc vero agnoscens Vilhelmus concitus illum
Dentibus infrendens versat sub pectore curas;
Credito, ni quoque regis amorque timorque vetaret,
Interea Zadun Franco custode tuetur,
Altera lana suos complebat in ordine soles,
Machina densa sonat, pulsantur et undique muri,
Crebra sagitta cadit, vi funda retorta faligat:
Iam Mauri miseri nec muros scandere celsos
Ac velut in parvo volucrum fors turba natantum,
Armiger ecce Iovis coelo descendit ab alto,
Hae caput in fundum mittunt, relevantque sub auras,
Instat at ille super pennis, tremulasque fatigat:
Non aliter Mauros timidos fugitando per urbem
Tum rex ipse pius crispans hastile lacerto,
Hasta volans media ventis se contulit urbi
Hoc signo Mauri turbati corde pavore
Quid facerent? Iam rex aberat, iam pugna tepebat;
Tandem iam victi nimium belloque fameque, Ermoldo
Panduntur portae, penetralia cuncta patescunt, DRGLP
Protinus optata sternuntur, haud mora, in urbe
Sabbatum erat sacrum, cum res est ista peracta,

Namque sequente die festo conscendit in urbem
Ermoldo Mundavitque locos ubi daemonis alma colebant,
DRGLP Missis, dante Deo, remeat custodibus aedes
Ducitur interea ad Carolum longo ordine praeda
Arma, et loricae, vestes, galeaeque comantes,
Zado tremens nimium, nolensque revisere Francos,
Bigo catus properans antevolat agmen, et aulam
Fama recens totam commiscuit ocius aulam,
Bigo vocatus adest, plantis dat basia celsis,
Filius ecce pio transmittit munera patri
Munera, quae gladio, scuto, proprioque lacerto
Regem etiam vobis urbis, quam cepit in armis,
Urbs, quae Francorum multos populaverat olim,
Tum Carolus Caesar placido haec edidit ore,
Gratia Celsithroni comitetur maxime prolem
Munere pro tali quas possum solvere grates,
O soboles praeclara nimis, quam semper amavi,
Paulinus quondam. Fama est, patriarcha benignus
Cumque die quadam ecclesia resideret in alma,
Contigit, ut Carolus soboles praeclara parenti
Isque aram properans cum processisset ad illam,
Paulinus, quis at ille foret, mox flagitat ultro.
Ille ut cognovit primam sobolem hunc fore regis,
Denique post spatium Pippinus venerat heros
Paulinus celerans famulum compellat eumdem,
LI[O] Praesul ut agnovit nomen, regique recordans,
Ultimus ecce venit Ludovicus, et ocius aram
Illacrymansque diu precibus poscebat Olympi
Hoc sacer aspiciens, sella se sustulit ardens
Antea nam Pippin, Caroloque abeunte, sedili
Denique rex vatem prostrato corpore adorat,
Hymnica dicta dedit vario sermone referta:
Caesaris ut primo vates pervenit ad aurem,
Si Deus e vestro Francorum semine regem
Haec paucis sapiens Carolus pandebat alumnis,
Missum iterum revocat, quaerit quoque in ordine cuncta,
Quo rex Ingenio Zadun comprensus adesset,
Bigo bonus recitans, narratque per omnia vera,
Caesar laetus ei pateram, qua forte bibebat
Mox famulum donis variisque honoribus ornans,
Laudibus et donis pergit celeranter onustus,
Laetus ut exsul eat Pippini in regna potentis,
1.343 ◆ Laetitiae ergo, libelle, habeas sub nomine finem,
2.1 ◆ IAMQUE, favente Beo, Francos pax undique habebat,
Namque senex Carolus Caesar venerabilis orbi
Aurato residens solio sic coepit ab alto,
Audite, o proceres, nostro nutrimine freti,
Dum mihi namque foret iuvenall in corpore virtus,
Non torpore meo, turpique pavore, fatebor,
2.7 Iam quoque sanguis hebet, torpescit dira senectus,

Dextera bellatrix quondam famosa per orbem,
Proles nata mihi superis abscessit ab oris, Ermoldo
Sed quoque quae potior Dominoque placentior olim DRGLP
Nec vos deservit Christus, qui germine nostro
Illa meis semper delectans inclyta iussis
Semper amore Dei Ecclesiarum iura novavit,
Vidistis quae dona olim Maurorum funere misit
Vos mihi consiliam fido de pectore, Franci,
Tunc Heinardus erat Caroli dilectus amore,
Hic cadit ante pedes, vestigia basiat alma,
O Caesar famose polo, terraque, marique,
Addere consiliis nil nostrum est posse, nec ulli
Quae tibi corde Deus miseratus contulit, hortor
Filius, alme, tibi praedulcis moribus exstat,
Hunc petimus cuncti, maiorque minorque popellus,
Hic valet imperii post tristia funera vestri
Annuit at Caesar laetus, Christumque precatur.
Tempore namque illo Ludovic bonus Aquitanorum
Quid moror? extemplo patris pervenit ad aulam:
Incipit haec iterum Carolus, per singula verba,
Nate Deo chare, et patri, populoque subacto,
Cernis at ipse meam senio properante senectam
Prima mei cura regni moderamina constant,
Non favor, aut levitas humanae mentis adurguet
Francia me genuit, Christus concessit honorem,
Haec eadem tenui, nec non potiora recepi,
Caesareum primus Francorum nomen adeptus,
Haec ait, et capiti gemmis auroque coronam,
Accipe, nate, meam, Christo tribuente, coronam,
Qui tibi concessit culmen miseratus honoris,
Tum pater et soboles praestandi munere laeti,
O festiva dies multos memoranda per annos!
Francia, plaude libens: plaudat simul aurea Roma.
Tum Carolus sapiens multis suadebat alumnum,
Amplexans nimium libabat et oscula pulchra;
Tempore non multo senio maturus et annis
Funera digna parant, mandantur membra sepulcro
Mittitur interea narret qui funera nato
Nocte dieque volat, terras perlabitur amplas,
Trans fluvium Ligeris locus est quippe uber et aptus;
At medius placido fluviorum gurgite vernat,
Quo Hludowicus ovans praecelsa palatia struxit.
Huc pia subiecte censebat munia plebi, **2**.50
Cum subito penetrans totam commiscuit aulam
Haec ut fama boni pervenit regis ad aures,
Inter cunctantes concurrit Bigo ministros:
Hortatur siccare genas, deponere fletus:
Haec ut nota manent vestro sub pectore, princeps,
Nos omnes, fateor, porro properabimus illuc;
Surgite, et ecclesiam cuncti properemus in almam: **2**.57

Auscultans famulum, tandem surrexit, et omnes
Nox fuit illa quidem psalmis hymnisque referta,
Tertia iamque dies claro surgebat Olympo,
Cum undique turba ruit Francorum concita regnis,
Et Caroli proceres prorsus, regnique priores,
Densanturque viae, replentur claustra domorum;
Flumina non retinent trepidos, nec horrida silva,
Qui rate non valuit, satagens hic forte natatu
O quantos populos celsa de rupe videres
Aurelianenses illos risere natantes:
Unus amor cunctis erat, omnibus una voluntas,
Conveniunt tandem, recipit quos rex pius omnes
Aurelianis ovans Caesar mox visitat urbem,
Heburti felix, qui primo hanc perficis arcem,
Inde Parisiacas properant cito visere sedes,
Quo, Germane, tuum colitur sanctissime corpus,
Irmino plaude libens, quod saepius ecce rogasti:
Nec tua praeteriit, Dionysi, culmina martyr,
Hinc iter arripiunt, Francorum regna peragrant,
Eia, Camoena, Deum precibus pulsare supinis
Quid prius incipiam? cum quae gerit omnia prima,
Denique limitibus firmatis ordine regni,
Protinus expendit thesauros largus avitos
Quaeque patrum virtus Carolus congesserat, ipse
Aurea vasa dedit, vestes, seu pallia multa:
Spargit opes varias, arma innumerandaque valde:
O felix Carolus, sobolem qui liquit in orbe,
Carceris antra aperire iubet, trusosque relaxat,
Mira facit, prorsus memori narranda relatu,
Eligit extemplo missos, quos mittat in orbem,
Munera quos nequeant flecti, nec saeva potentum
Qui peragrent celeres Francorum regna perampla,
Quos pater, aut patris sub tempore presserat urguens
O quantos qualesque viros, quos aspera iura
Liberat ipse potens, et libertatis honorem
Atque suis manibus praefirmat munere chartas,
Belliger ipse pater cum regna acquireret armis,
Tum vitium hoc passim spissis succrevit aristis,
Qualia per mundum confregit gesta celidri!
Haec canit orbis ovans late, vulgoque resultant;
Cui clarescens crescit doctrina per orbem:
Tum iubet acciri Romana ab sede patronum,
Paret amore Sacer, iussisque obtemperat almis,
Caesareum Rhemis laetus prospectat ab urbe,
Concurrunt varii, redeuntque sub ordine missi
Nuntius ante volat, narret qui praesulis ardens
Tum Ludovicus agens clerum, populumque senatum,
Dextram qui teneant partem, teneantque sinistram,
Turba sacerdotum dextram tenet agmine longo,
Parte alia proceres lecti, primique potentes
At medius Caesar gemmis auroque refulgens,
Conveniunt tandem diversis partibus ambo;
Alter in alterius conspectum ut lumina fixit,
Rex tamen ante sagax flexato poplite adorat,
Suscipit hunc supplex Stephanus, manibusque sacratis
Nunc oculos, nunc ora, caput, nunc pectora, colla
Tum manibus palmas digitos digitisque tenentes,
Ecclesiam peragrant primo, precibusque Tonantem
Mox aulam repetunt, ad prandia magna volando:
Prandia digna colunt, praegustant munera Bacchi,
O sacer antistis, Romani pastor ovilis,
Quae te causa tulit (Caesar sic orsus) ad istam
Ille ut erat placidus, pacato pectore fatur,
Quae reginam Austri quondam sapientis amore
Haec me causa tuas, Caesar, perduxit ad arces,
Fama meas dudum, princeps, pervenit ad aures,
Quantaque per mundum resplendent dogmata vestra,
Non tamen obsistens potuit res ulla volentem
Sermo quidem nullus valuit mihi tanta referre,
Reginae ergo tibi illius nunc verba renarro,
Cerneret ut regem, famulos, sive ordine vestes,
Felices famuli, felices denique servi,
Haurit et aure pia qui dogmata vestra beatus,
Sit Deus excelsus tote recolendus amore,
Cui places, atque thronum qui dat retinere patermum,
His regina Saba est Salomonem affata potentem:
Tu tamen es potior, tu rite potentior exstas:
Ille fuit sapiens nimium, sed cessit amori;
Israel ille fuit regnator solius arcis:
Ergo Deum cuncti precibus pulsemus opimis,
His aliisque Sacer quam pluribus insuper almum
Pocula densa volant, tangitque volentia Bacchus
Transactis epulis surgunt, mensisque relictis
Noctem illam curis, variisque sub ordine rebus
Mane novo Caesar Stephanum proceresque senatum
Caesar in excelsa consedit sede togatus,
Aurea sella. Sacrum lateri sociavit amico,
Tum pias haec Caesar, Sacro, famulisque subactis
Audite haec, proceres, et tu, sanctissime praesul,
En mihi cunctipotens miseratus regna paterna
Non meritis, ut credo, meis, sed patris honorem
Ergo precor fidos, et te, praeclare sacerdos,
Es ferte auxilium qui mecum regmina nostra
Quo clerus, populusque meus, pauperque, potensque
Regula sancta Patrum constringat in ordine clerum,
Et monachorum ordo Benedicti dogmate crescat,
Dives agat legem, pauper teneatur eadem,
Munera saeva locum nullis redimita metallis
Si quoque iure gregem Domini nos pascimus almum,
Corrigimus pravos, donamus munere iustos,
Tum Deus excelsus nobis, populoque sequaci

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (xvi CE)
copy text: J.-P. Migne (Patrol. Lat. cv, pp. 569-640, 1831)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 301 lines 2.0

PRINT:
8 to **13**

As some way-faring Man, who wanders o'er 2
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

DE REBUS GESTIS LUDOVICI PII

attributed to

ERMOLDO THE BLACK

BOOK 2

PREVIEW Book 3

EPIC POEM .ORG
DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

2

◆ IAMQUE, favente Beo, Francos pax undique habebat,
Namque senex Carolus Caesar venerabilis orbi
Aurato residens solio sic coepit ab alto,
Audite, o proceres, nostro nutrimine freti,
Dum mihi namque foret iuvenall in corpore virtus,
Non torpore meo, turpique pavore, fatebor,
Iam quoque sanguis hebet, torpescit dira senectus,
Dextera bellatrix quondam famosa per orbem,
Proles nata mihi superis abscessit ab oris,
Sed quoque quae potior Dominoque placentior olim
Nec vos deservit Christus, qui germine nostro
Illa meis semper delectans inclyta iussis
Semper amore Dei Ecclesiarum iura novavit,
Vidistis quae dona olim Maurorum funere misit
Vos mihi consiliam fido de pectore, Franci,
Tunc Heinardus erat Caroli dilectus amore,
Hic cadit ante pedes, vestigia basiat alma,
O Caesar famose polo, terraque, marique,
Addere consiliis nil nostrum est posse, nec ulli
Quae tibi corde Deus miseratus contulit, hortor
Filius, alme, tibi praedulcis moribus exstat,
Hunc petimus cuncti, maiorque minorque popellus,
Hic valet imperii post tristia funera vestri
Annuit at Caesar laetus, Christumque precatur.
Tempore namque illo Ludovic bonus Aquitanorum
L1[I] Quid moror? extemplo patris pervenit ad aulam:
Incipit haec iterum Carolus, per singula verba,
Nate Deo chare, et patri, populoque subacto,
Cernis at ipse meam senio properante senectam
Prima mei cura regni moderamina constant,
Non favor, aut levitas humanae mentis adurguet
Francia me genuit, Christus concessit honorem,
Haec eadem tenui, nec non potiora recepi,
Caesareum primus Francorum nomen adeptus,
Haec ait, et capiti gemmis auroque coronam,
Accipe, nate, meam, Christo tribuente, coronam,
Qui tibi concessit culmen miseratus honoris,
Tum pater et soboles praestandi munere laeti,
O festiva dies multos memoranda per annos!
Francia, plaude libens: plaudat simul aurea Roma.
Tum Carolus sapiens multis suadebat alumnum,
Amplexans nimium libabat et oscula pulchra;
Tempore non multo senio maturus et annis
Funera digna parant, mandantur membra sepulcro
Mittitur interea narret qui funera nato
Nocte dieque volat, terras perlabitur amplas,
Ermoldo Trans fluvium Ligeris locus est quippe uber et aptus;
DRGLP At medius placido fluviorum gurgite vernat,
Quo Hludowicus ovans praecelsa palatia struxit.
Huc pia subiecte censebat munia plebi,
5 (4C) Cum subito penetrans totam commiscuit aulam
Haec ut fama boni pervenit regis ad aures, Ermoldo
Inter cunctantes concurrit Bigo ministros: DRGLP
Hortatur siccare genas, deponere fletus:
Haec ut nota manent vestro sub pectore, princeps,
Nos omnes, fateor, porro properabimus illuc;
Surgite, et ecclesiam cuncti properemus in almam:
Auscultans famulum, tandem surrexit, et omnes
Nox fuit illa quidem psalmis hymnisque referta,
Tertia iamque dies claro surgebat Olympo,
Cum undique turba ruit Francorum concita regnis,
Et Caroli proceres prorsus, regnique priores,
Densanturque viae, replentur claustra domorum;
Flumina non retinent trepidos, nec horrida silva,
Qui rate non valuit, satagens hic forte natatu
O quantos populos celsa de rupe videres
Aurelianenses illos risere natantes:
Unus amor cunctis erat, omnibus una voluntas,
Conveniunt tandem, recipit quos rex pius omnes
Aurelianis ovans Caesar mox visitat urbem,
Heburti felix, qui primo hanc perficis arcem,
Inde Parisiacas properant cito visere sedes,
Quo, Germane, tuum colitur sanctissime corpus,
Irmino plaude libens, quod saepius ecce rogasti:
Nec tua praeteriit, Dionysi, culmina martyr,
Hinc iter arripiunt, Francorum regna peragrant, L2[O]
Eia, Camoena, Deum precibus pulsare supinis
Quid prius incipiam? cum quae gerit omnia prima,
Denique limitibus firmatis ordine regni,
Protinus expendit thesauros largus avitos
Quaeque patrum virtus Carolus congesserat, ipse
1 (1C) Aurea vasa dedit, vestes, seu pallia multa:
Spargit opes varias, arma innumerandaque valde:
O felix Carolus, sobolem qui liquit in orbe,
Carceris antra aperire iubet, trusosque relaxat,
Mira facit, prorsus memori narranda relatu,
Eligit extemplo missos, quos mittat in orbem,
Munera quos nequeant flecti, nec saeva potentum
3 Qui peragrent celeres Francorum regna perampla,
Quos pater, aut patris sub tempore presserat urguens
O quantos qualesque viros, quos aspera iura
Liberat ipse potens, et libertatis honorem
Atque suis manibus praefirmat munere chartas,
Belliger ipse pater cum regna acquireret armis,
Tum vitium hoc passim spissis succrevit aristis,
Qualia per mundum confregit gesta celidri!
Haec canit orbis ovans late, vulgoque resultant;
Cui clarescens crescit doctrina per orbem:
Tum iubet acciri Romana ab sede patronum,
9 Paret amore Sacer, iussisque obtemperat almis,

◆ Caesareum Rhemis laetus prospectat ab urbe,
Concurrunt varii, redeuntque sub ordine missi
Nuntius ante volat, narret qui praesulis ardens
Tum Ludovicus agens clerum, populumque senatum,
Dextram qui teneant partem, teneantque sinistram,
Turba sacerdotum dextram tenet agmine longo,
Parte alia proceres lecti, primique potentes
At medius Caesar gemmis auroque refulgens,
Conveniunt tandem diversis partibus ambo;
Alter in alterius conspectum ut lumina fixit,
Rex tamen ante sagax flexato poplite adorat,
Suscipit hunc supplex Stephanus, manibusque sacratis
Nunc oculos, nunc ora, caput, nunc pectora, colla
Tum manibus palmas digitos digitisque tenentes,
Ecclesiam peragrant primo, precibusque Tonantem
Mox aulam repetunt, ad prandia magna volando:
Prandia digna colunt, praegustant munera Bacchi,
O sacer antistis, Romani pastor ovilis,
Quae te causa tulit (Caesar sic orsus) ad istam
Ille ut erat placidus, pacato pectore fatur,
Quae reginam Austri quondam sapientis amore
Haec me causa tuas, Caesar, perduxit ad arces,
Fama meas dudum, princeps, pervenit ad aures,
Quantaque per mundum resplendent dogmata vestra,
Non tamen obsistens potuit res ulla volentem
L2[I] Sermo quidem nullus valuit mihi tanta referre,
Reginae ergo tibi illius nunc verba renarro,
Cerneret ut regem, famulos, sive ordine vestes,
Felices famuli, felices denique servi,
Haurit et aure pia qui dogmata vestra beatus,
Sit Deus excelsus tote recolendus amore,
Cui places, atque thronum qui dat retinere patermum,
His regina Saba est Salomonem affata potentem:
Tu tamen es potior, tu rite potentior exstas:
Ille fuit sapiens nimium, sed cessit amori;
Israel ille fuit regnator solius arcis:
Ergo Deum cuncti precibus pulsemus opimis,
His aliisque Sacer quam pluribus insuper almum
Pocula densa volant, tangitque volentia Bacchus
Transactis epulis surgunt, mensisque relictis
Noctem illam curis, variisque sub ordine rebus
Mane novo Caesar Stephanum proceresque senatum
Caesar in excelsa consedit sede togatus,
Aurea sella. Sacrum lateri sociavit amico,
Tum pias haec Caesar, Sacro, famulisque subactis
Audite haec, proceres, et tu, sanctissime praesul,
Ermoldo En mihi cunctipotens miseratus regna paterna
DRGLP Non meritis, ut credo, meis, sed patris honorem
Ergo precor fidos, et te, praeclare sacerdos,
Es ferte auxilium qui mecum regmina nostra

6 (5C) Quo clerus, populusque meus, pauperque, potensque
Regula sancta Patrum constringat in ordine clerum,
Et monachorum ordo Benedicti dogmate crescat,
Dives agat legem, pauper teneatur eadem,
Munera saeva locum nullis redimita metallis
Si quoque iure gregem Domini nos pascimus almum,
Corrigimus pravos, donamus munere iustos,
Tum Deus excelsus nobis, populoque sequaci
Atque in praesenti nostrum servabit honorem,
Nos simus clero exemplum, seu norma popelli:
Israel ille Dei populus dilectus amore,
Cui Deus in eremo tantis labentibus annis
Cui fuit arma Deus, gladius, scutumque viator,
Quo praecepta Dei servavit adusque docentis,
Dumque in amore pio Dominum dilexit eumdem,
Adversas illi prostravit numine gentes,
O felix semper Domini si iussa secutus
Divitiis incaute ut primo indulsit opimis,
Deseruitque Deum, coluit mox idola vana:
Sed Pater architenens plagis variisque flagellis
Ut miser afflictus Domini meminisse volebat,
Haec gens sola Deum norat, partimque Tonantis
Caetera turba quidem servabat iussa celidri,
Hic per trinquadrum regnabat, proh doler! orbem,
Iamque sacerdotes, reges, solemnica iura
Tum pius indoluit genitor, Verbumque salutis L2[I]
Ille lavit proprio miserans de sanguine mundum,
Infernique potens confregit numine valvas,
Inde superna petens conscendit in aethera victor,
Quisque cupit Christi nunc nomen habere, necesse est
Quamvis dante Deo totus nunc mundus abundet
2 (2C) Nec sit opus Domini famulos pro nomine caedi,
Et male fida cohors, Domini quae dogma refutat,
Quamvis Ecclesiae Patres, nostrosque priores
Morte licet nequeamus, eos certemus ovantes
Diligat omnis homo fratrem, monitante Ioanne,
Hic ait ad Petrum: Simon, me diligis, an non?
Si me, Christus ait, hortor, tu diligis, agnos
4 Ergo, Sacer, plebem nostri est curare subactam,
Tu sacer antistis, ego rex sum Christicolarum:
Addidit at Caesar paucis haec insuper ore,
Si tua iura manent, Petri qui regmina curas,
Sin aliud, penitus moneo, ut mihi cuncta sacerdos
Ut mea progenies Petri servavit honorem,
Mox vero famulum revocat Helisachar amatum,
Excipe, vade cito, et firmis haec insere chartis,
Censeo per regnum nostro moderamine septum, Ermoldo
Ut res Ecclesiae Petri, sedisque perennis, DRGLP
Ut prius Ecclesia haec pastorum munere fulta
10 Crescat honor Petri nostro sub tempore: crevit

◆ Addimus at, praesul, tantum est ut supra locutum,
Ermoldo Haec est causa, Sacer, qua te accersire rogavi.
DRGLP Tum Sacer ad coelum palmis cum lumina tendens
O Dee celsitonans, qui regmina cuncta creasti
Tu Petre, qui coeli praeclarus claviger exstas,
Et vos coelicolae, quorum nunc corpora Roma
Ad populi regimen, regni Ecclesiaeque decorem
Dogmate, marte, fide mores praecellit avitos,
Et sedem Petri summo praeditat honore,
Hoc dicto celerans amplexibus haesit amicis,
Inchoat, et cunctis monitans dat iussa silendi;
Roma. tibi, Caesar, transmittit munera Petri,
Tum iubet afferri gemmis auroque coronam,
Accipit ipse manu, verbis benedicit, et orat,
Qui regis imperium mundi, saeclumque gubernas,
Exaudi, precibusque meis, peto, flecte benignam,
Adiuvet Andreas, Petrus, Paulusque, Ioannes,
Induperatorem hunc Ludovicum tempora longa
Prospera cuncta date, nec non peto noxia longe
Haec ait, et celerans sese convertit ad ipsum,
Conferat Omnipotens, auxit qui semen Abrahae,
Dedat progeniem, duplicet triplicetque nepotes,
Quique regant Francos, nec non Romaimque potentem,
Unguine suffuso, hymnisque ex ordine dictis,
Hoc tibi Petrus ovans cessit mitissime denum,
L2[O] Tum videt induperatricem sociamque iugalem
Perspiciensque diu, capiti dat mox decus almo,
Sit tibi vita, salus longos distincta per annos,
Multaque praeterea cumulavit munera praesul,
Bona dat Augusto. Augustae, sobolique venustae,
Caesar ei grates sapiens persolvit opimas;
Pocula bina dedit gemmis auroque polita,
Cornipedum glomerat praestantia corpora necnon,
Aurea dona ferunt, argentea vasa sequuntur,
Plura quid hinc memorem? nam centuplicata recepit
Haec Sacro; at famulis Caesar bonitate repletus
Pallia tincta quidem, nec non et corporis apta
Donat equos varios praestantia colla ferentes,
Hoc Sacer, et famuli laetantes munere doni
Missi quin etiam lecti mittuntur honore,
Caesar at ipse pius Compendia tecta revisit
Bigo fidelis obit; narrantur funera regi,
Divisitque dapes, nec non partitur honorem
Denique fama sonat latum vulgata per orbem,
Ordinat electos cleri, notosque fideles,
Qui peragrent urbes regni, coenobia, castra,
Eia, ait, o famuli nostro nutrimine freti,
Intenti nostris omnino insistite iussis,
Res equidem peragenda manet satis ardua vobis,
Ecce operante Deo, patrumque labore fideli,

7 (6C) Famaque Francorum hostes procul expulit atros;
Sed quia non bellis certandum est, ducimus aptum,
Nam prius Ecclesiae culmenque decusque requiram,
Nam mihi mente sedet, dederim quod nuper in orbem
Nunc nunc, o missi, certis insistite rebus,
Canonicumque gregem, sexumque probate virilem,
Qualis vita, decor, qualis doctrina, modusque,
Pastorique gregem quae convenientia iungat,
Si sibi claustra, domos, potum, tegimenque, cibumque
Haud aliter complere queunt ex ordine cultum
Sed tamen ecclesiae vires pensentur, et arva
Inventa prorsus rotulis committite cordis,
Qui bene, quive minus, medieque, nihilque (quod absit)
Haec ego perpaucis vestris nunc insero verbis
Legatos etiam monachorum ex ordine lectos
Quos iterum mittat per sacra monastica castra,
Vir Benedictus erat cognomine dignus eodem,
Hic erat in Geticis regi prius agnitus arvis,
Hic fuit Anianae merito praelatus ovili,
Regis ut almus amor complerat pectora sacri,
Hic fuit adiutor, norma, exemplumque magister,
Moribus in sacris regnabat pulchra voluntas:
Dulcis, amatus erat, blandus, placidusque, modestus,
Non solum monachis, sed cunctis proficiebat,
Ob hoc ergo pius Caesar dilexerat ipsum,
Huius discipulos rex per coenobia mittit, L1[I]
Et iubet emendent quidquid potis est; nequeunt quae,
Rex pius interea, Benedictus et ipse sacerdos
Mox prior induperans blandis compellat eumdem,
Scis, Benedicte, reor, qualis mihi cura sit huius
Propterea cuperem propriumque dicare sacellum
3 (3C) Tres ergo ob causas, mihi crede, hac corde voluntas
Cernis ut imperii gravitas mea pectora pressat
Illuc nam poteram requiescere forte parumper,
Altera causa monet, quoniam tu nam ipse fateris,
Nec deceat monachos civilibus infore rebus,
Illuc sed poteras fratrum curare labores,
Atque iterum nostras renovatus visere sedes
5 Tertia namque patet, nobis nostrisque subactis
Si subito finis humani corporis esset,
Illuc conversi caperent mox munia Christi,
His Sacer auditis, pedibus revolutus amicis,
Haec mihi semper, ait, nota est tua, Magne, voluntas,
Dicitur Inda locus, dudum constructus ab ipsis,
Milibus hic ternis regali distat ab aula,
Cornigeris quondam sedes gratissima cervis,
Sed Ludovicus agens purgavit lustra ferarum, Ermoldo
Fundavit satagens, rebus ditavit opimis, DRGLP
Namque idem Benedictus erat pater illius aedis,
11 Haec loca saepe colit, properatque revisere caulas,

2.301 ◆ Siste, Camoena, melos; celerans fratri ecce libellus
3.1 Caesaris arma Dei crescebant munere celsi,
Ermoldo Famaque Francorum Ludovici munere magni
DRGLP More tamen prisco regnorum limina Caesar,
Conveniunt omnes placito, parentque iubenti,
Nobilis inter quos Francorum germine Lantpreth
Praevidet hic fines, quos olim gens inimica
Hic populus veniens supremo ex orbe Britanni,
Nam telluris egens, vento iactatus et imbri,
Tempore nempe illo hoc rus quoque Gallus habebat,
Sed quia baptismi fuerat hic tinctus olivo,
Ut requies sibi cessa, movent mox horrida bella,
Lancea pro censu, munus pro iure duelli
Francia in alterius pulsabat regna triumphis,
Idcirco haec tantos res est dimissa per annos,
Iamque superba nimis Francorum regna lacessit,
Infelix, ignara simul, contendere sueta,
Hunc vero, ut dixi, Lantpreth compellat avito
Ut gens illa Deum recolat cultuque, fideque,
Qui sit plebis amor, qua sit iustitia, quae pax
Insuper ad nostros quae sit salvatio fines:
Olli respondit fido de pectore Lantpreth,
Gens, ait, illa quidem mendaxque superba, rebellis
Christicolum retinet tantummodo perfida nomen,
Cura pupillorum, viduae, sive ecclesiarum.
L1[O] Uxorem fratris frater rapit alter, et omnes
In dumis habitant, lustrisque cubilia condunt,
Iustitiae virtus nullam sibi vindicat aulam,
Rex Murmanus adest cognomine dictus eorum,
Saepius ad nostros venerunt tramite fines,
Haec Lantbertus ait, reddit cui talia Caesar,
Est res dura nimis haec, est et inepta relatu,
Ut peregrina mecum gens gratis incolat arvum,
En decet, et licitum facinus hoc Marte revelli,
Praestat ut ad regem missus mittatur eumdem,
Est quoque vox idem sacro baptismate tinctus:
Witchariumque vocat, qui forte advenerat illuc,
Ito celer Wichart, nostra haec mandata tyranno
En mea rura colit late, quibus exsul oberrans
Nempe tributa vetat, nec non et praelia tentat,
Nam post, dante Deo, quam regna paterna recepi,
Hunc ex parte tali, opperiens si forte fidelis
Iam magis atque magis mens improba nutat, et armis
Nunc, nuac tempus adest, nec se infelixque suesque
Sin aliud, tu perge celer, rediensque renarra
Witchar equo parat ire celer, pia iussa facessit;
Illius ast propter fines Wiccharius abba
◆ Est locus hinc silvis, hinc flumine cinctus amoeno,
Intus opima domas, hinc inde recurserat armis,
3.49 Haec loca praecipue semper Murmanus amabat,

8 Forte celer Wicchar cursim devenerat illuc, 3.50
Murman ut agnovit Ludovici Caesaris almi
Utque rei tantae eventum cognoscere possit, Ermoldo
Fit laetus, vi mox laetos iubet esse sodales, DRGLP
Salve, Witchar, ait, Murman tibi dico salutem
Suspiciens prorsus reddit cui talia Murman,
Pacifico Augusto opto salus sit, vitaque perpes,
Mox resident, cunctosque iubent procul esse ministros:
Inchoat ore prior Wicchar, sibi iussa renarrat;
Me tibi transmisit Ludovicus Caesar in orbe,
Pace fideque prior, nulli quoque Marte secundus,
En sua rura colis late, quibus exsul et errans
Nempe tributa vetas, nec non et praelia tentas,
Nunc nunc tempus adest, nec te infelixque tuosque
Caesaris haec ego, sed nostris de partibus ista
Si nunc sponte tua regalia iussa facessas,
Et cupis ad Francos pacem retinere perennem,
Perge celer, regisque pii pia suscipe iura;
Consule, heu! patriae, populo rogo consule cuncto,
Preacipue cum vana colas, nec dogmata serves,
Ille pius forsan proprium te mittet ad arvum,
Esto esses magnus, magni regnator et arvi,
Auxilioque tuo gentes populique venirent,
Italiaeque cohors cuncti venere Latini;
Si tibi Odysseos Pyrrhus, seu durus Achilles,
Non tamen in Francos fas est tibi tendere bello,
Namque semel quicunque duello hos experiari
Gens est Francorum nulli virtute secunda,
Pacem semper amat, nolens quoque corripit arma,
Illorum quicunque fidem quaesivit et arma,
Eia age, rumpe moras, nec te in diversa pererrans
Ille solo vultus iam dudum intentus, et ora,
Iam iam cunctantem Wicchar sermone polito
Mente venenata thalamo cum perfida coniux
Oscula prima genu libabat, et oscula collo,
Itque redit gyro, tangitque perita partem,
Suscipit ille miser tandem hanc, strinxitque lacerto,
Et petit infelix aures, longeque susurrat,
6 Ac velut in silvis pastorum frigoris anno
Hic fert apta citus, praesicco fomite stramen
Iam rogus insiliens flammas dabat, altaque tangit
Cum subito tonitru, grando, pluviaeque, pruinae
Imbribus ast crebris invitus concidit ignis;
Wiccharti haud aliter mulier funesta restinxit
Atque etiam missum torvum despectat eumdem
O rex atque decus Brittonum gentis opimae,
Unde tuas talis coniux pervenit ad arces,
Olli subridens finxit mox talia Murman:
Seu pacem, seu bella ferat, res ista virorum est.
12 Wicchar ut audivit verbis contraria verba, 3.99

Murman, ait, regi quae vis mandata remitte:
Ille quidem tristes volvens sub pectore curas:
Ruricolas terris somnus perfuderat, et iam
Murmanis ante fores celerans Wiccharius abba
Ecce miser tandem potu somnoque sepultus
Ebrius haec ructans labris vix orsa remotis.
Perge, tuo regi celerans haec verba renarra:
Ille habeat Francos, Brittonica regmina Murman
Bella cient Franci, confestim bella ciebo
Wicchar ad haec; Semper nostros dixisse priores
Instabiles animos motus mutantia prorsus
Femina sola viri potuit mollescere mentem,
Sic Salomonis, ait, testantur dogmata regis,
Abstrahe ligna foco: confestim deficit ignis.
Sed quia iam nostris non vis parere suadelis,
Francia cum primo sermonis dicta nefandi
Tum millena tibi concurrent scuta virorum,
Et tua densatim complebunt milite rura,
Aut moriere miser, bibulaque iacebis arena,
Nec te decipiant saltus tremulaeque paludes,
Olli respondit furiato pectore Murman;
Missilibus millena manent mibi plaustra paratis,
Scuta mihi fucata, tamen sunt candida vobis,
Haec inter sese referebant vocibus ambo,
Haec responsa ferens Wicchar properanter abibat,
L2[I] Interea Cesar Francurum regna recenset,
Est urbs fixa maris, Ligeris quo fluminis unda
Veneda cui nomen Galli dixere priores,
Saepius infestans Brittonum hanc turba nocentum
Ergo illuc Caesar Francos, gentesque subactas
Conveniunt prisco Franci sub nomine primo,
Alba Suevorum veniunt trans flumina Rheni
Et Saxona cohors patulis praecincta pharetris,
Multimodam pubem Burgundia mittit, et auget
Europae referens populos, gentesque relaxo
Caesar iter tutum per propria regna gerebat,
Iam tua martyr ovans, Dionysi, tecta revisit,
Hinc, Germane, tui transivit culmina tecti,
Aurelianenses sensim dehinc visitat agros,
Quo Matfride sibi pulcherrima tecta parasti,
Saepius inde means mox dictam visitat urbem;
Obvius ecce venis praesul sanctissime Iona,
Iamque, Aniane, tuam properando revisitat arcem,
Tum, Durande, frequens currisque, recurris, et offers
Inde Turonus adit Martini culmina celsi,
Eia age tempus adest, Fridugise i magister, et instat,
Ermoldo Munera i magna offers: Martinus flagitat almus,
DRGLP ◆ Andegavensis ovans Caesar pervenit in urbem,
Obvius occurrit laetanti pectore charus
Namnetensis enim Caesar se mittit in urbem,

Iam, Lantberte, tuis optatum denique votis
Poscis ad invisos Caesar properare Britannos,
Caetera turba latet comitum, necnonque potentum, Ermoldo
Venedam adit tandem praeclarus Caesar, avito DRGLP
Interea Murman satagebat Britto superbus
Caesar agens iterum solite pietatis amore,
Dic, ait, o misero, quae se dementia torquet,
Non memorat iurata fides, seu dextera Francis
Quo rait, insanusque volens sibi proditor exstat,
Praecipue sit eum una fides nostrisque suisque.
Hic finis, si praestat: agat, quae iussio nostra
Christicoloque gregi iungatur pace fideque,
Sin aliud, nam invitus agam, sed bella ciebo
Itque reditque celer missus, praestantia regis
Ille miser merito pesti devotus iniquae
Mandat acerba magis confixus mente, superbae
Bella cupitque, vocat cunctos in bella Britannos,
Interea Caesar Brittonis dicta superbi
His accensa cohors, iam dudum Marte parato,
Sed pius induperans custodes ponit opimos
Ecclesias servate viri, nec tecta sacrata
Salpicibus iam rura sonant, nemus omne resultat,
Itur ubique, vias populis dat silva remotas,
Quaerunturque dapes, lustrisque, palude repostae,
Praedantur miseri hominesque, pecusque iuvenci;
Nulla palude salus, nec dumis abdita servant
Ecclesias, ut Cassar eis testatur, amabent: L3[O]
Sed tamen in campis Francis occurrere apertis
Per dumosa procul, felicum per densa reposti
Ut solium veniente gelu cadit arbore querna,
Haud aliter miseri complebant strage ferarum
Bella per angustes agitabant improba calles,
Iam, Murmane, tuae passim peragrantur arenae,
Interea Murman dumosis vallibas instans,
Affaturque suos laetus, proprioque superba
Vos servate domum, coniux, proles, famulique
Ast ego cum paucis, quo tutior agmina lustrem,
Credo quod indutus praeda spoliisque refertus
7 Armat equum, semet, fidos armatque sodales.
Scandit equum velox, stimulis praefigit acutis
Et salitante fores potus praegrandia vasa
Coniugis amplexus, prolis, famulosque per omnes
Tum manibus crebro crispans hastile profatur:
Lanceolas quas cernis, ait, manibusque reflexat
Si mihi certa fides, Francorum sanguine tinctas
Credo quod incassum nullam Murmanis, amata,
His dictis celerans silvis se condit apricis,
Hortatur socios firmato pectore in arma.
Cernitis, o iuvenes, Francorum exercitus omnes
O patriae virtus, o quondam fama parentum
Cernitis en miseros silvis confidere cives,

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (xvi CE)
copy text: J.-P. Migne
(Patrol. Lat. cv,
pp. 569-640, 1831)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 697 lines 2.0

PRINT:
14 to **22**

As some way-faring Man,[2] who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

DE REBUS GESTIS LUDOVICI PII

attributed to

ERMOLDO THE BLACK

BOOK 3

PREVIEW
Book 1

EPIC POEM .ORG
DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

3

Caesaris arma Dei crescebant munere celsi,
Famaque Francorum Ludovici munere magni
More tamen prisco regnorum limina Caesar,
Conveniunt omnes placito, parentque iubenti,
Nobilis inter quos Francorum germine Lantpreth
Praevidet hic fines, quos olim gens inimica
Hic populus veniens supremo ex orbe Britanni,
Nam telluris egens, vento iactatus et imbri,
Tempore nempe illo hoc rus quoque Gallus habebat,
Sed quia baptismi fuerat hic tinctus olivo,
Ut requies sibi cessa, movent mox horrida bella,
Lancea pro censu, munus pro iure duelli
Francia in alterius pulsabat regna triumphis,
Idcirco haec tantos res est dimissa per annos,
Iamque superba nimis Francorum regna lacessit,
Infelix, ignara simul, contendere sueta,
Hunc vero, ut dixi, Lantpreth compellat avito
Ut gens illa Deum recolat cultuque, fideque,
Qui sit plebis amor, qua sit iustitia, quae pax
Insuper ad nostros quae sit salvatio fines:
Olli respondit fido de pectore Lantpreth,
Gens, ait, illa quidem mendaxque superba, rebellis
Christicolum retinet tantummodo perfida nomen,
Cura pupillorum, viduae, sive ecclesiarum.
Uxorem fratris frater rapit alter, et omnes
L1[I] In dumis habitant, lustrisque cubilia condunt,
Iustitiae virtus nullam sibi vindicat aulam,
Rex Murmanus adest cognomine dictus eorum,
Saepius ad nostros venerunt tramite fines,
Haec Lantbertus ait, reddit cui talia Caesar,
Est res dura nimis haec, est et inepta relatu,
Ut peregrina mecum gens gratis incolat arvum,
En decet, et licitum facinus hoc Marte revelli,
Praestat ut ad regem missus mittatur eumdem,
Est quoque vox idem sacro baptismate tinctus:
Witchariumque vocat, qui forte advenerat illuc,
Ito celer Wichart, nostra haec mandata tyranno
En mea rura colit late, quibus exsul oberrans
Nempe tributa vetat, nec non et praelia tentat,
Nam post, dante Deo, quam regna paterna recepi,
Hunc ex parte tali, opperiens si forte fidelis
Iam magis atque magis mens improba nutat, et armis
Nunc, nuac tempus adest, nec se infelixque suesque
Sin aliud, tu perge celer, rediensque renarra
Witchar equo parat ire celer, pia iussa facessit;
Illius ast propter fines Wiccharius abba
Ermoldo◆ Est locus hinc silvis, hinc flumine cinctus amoeno,
DRGLP Intus opima domas, hinc inde recurserat armis,
Haec loca praecipue semper Murmanus amabat,
Forte celer Wicchar cursim devenerat illuc,
9 (7C) Murman ut agnovit Ludovici Caesaris almi
Utque rei tantae eventum cognoscere possit, **Ermoldo**
Fit laetus, vi mox laetos iubet esse sodales, **DRGLP**
Salve, Witchar, ait, Murman tibi dico salutem
Suspiciens prorsus reddit cui talia Murman,
Pacifico Augusto opto salus sit, vitaque perpes,
Mox resident, cunctosque iubent procul esse ministros:
Inchoat ore prior Wicchar, sibi iussa renarrat;
Me tibi transmisit Ludovicus Caesar in orbe,
Pace fideque prior, nulli quoque Marte secundus,
En sua rura colis late, quibus exsul et errans
Nempe tributa vetas, nec non et praelia tentas,
Nunc nunc tempus adest, nec te infelixque tuosque
Caesaris haec ego, sed nostris de partibus ista
Si nunc sponte tua regalia iussa facessas,
Et cupis ad Francos pacem retinere perennem,
Perge celer, regisque pii pia suscipe iura;
Consule, heu! patriae, populo rogo consule cuncto,
Preacipue cum vana colas, nec dogmata serves,
Ille pius forsan proprium te mittet ad arvum,
Esto esses magnus, magni regnator et arvi,
Auxilioque tuo gentes populique venirent,
Italiaeque cohors cuncti venere Latini;
Si tibi Odysseos Pyrrhus, seu durus Achilles,
Non tamen in Francos fas est tibi tendere bello,
Namque semel quicunque duello hos experiari **L2[O]**
Gens est Francorum nulli virtute secunda,
Pacem semper amat, nolens quoque corripit arma,
Illorum quicunque fidem quaesivit et arma,
Eia age, rumpe moras, nec te in diversa pererrans
Ille solo vultus iam dudum intentus, et ora,
1 (1C) Iam iam cunctantem Wicchar sermone polito
Mente venenata thalamo cum perfida coniux
Oscula prima genu libabat, et oscula collo,
Itque redit gyro, tangitque perita partem,
Suscipit ille miser tandem hanc, strinxitque lacerto,
Et petit infelix aures, longeque susurrat,
Ac velut in silvis pastorum frigoris anno
3 Hic fert apta citus, praesicco fomite stramen
Iam rogus insiliens flammas dabat, altaque tangit
Cum subito tonitru, grando, pluviaeque, pruinae
Imbribus ast crebris invitus concidit ignis;
Wiccharti haud aliter mulier funesta restinxit
Atque etiam missum torvum despectat eumdem
O rex atque decus Brittonum gentis opimae,
Unde tuas talis coniux pervenit ad arces,
Olli subridens finxit mox talia Murman:
Seu pacem, seu bella ferat, res ista virorum est.
Wicchar ut audivit verbis contraria verba,
15 Murman, ait, regi quae vis mandata remitte:

Ille quidem tristes volvens sub pectore curas:
Ruricolas terris somnus perfuderat, et iam
Murmanis ante fores celerans Wiccharius abba
Ecce miser tandem potu somnoque sepultus
Ebrius haec ructans labris vix orsa remotis.
Perge, tuo regi celerans haec verba renarra:
Ille habeat Francos, Brittonica regmina Murman
Bella cient Franci, confestim bella ciebo
Wicchar ad haec; Semper nostros dixisse priores
Instabiles animos motus mutantia prorsus
Femina sola viri potuit mollescere mentem,
Sic Salomonis, ait, testantur dogmata regis,
Abstrahe ligna foco: confestim deficit ignis.
Sed quia iam nostris non vis parere suadelis,
Francia cum primo sermonis dicta nefandi
Tum millena tibi concurrent scuta virorum,
Et tua densatim complebunt milite rura,
Aut moriere miser, bibulaque iacebis arena,
Nec te decipiant saltus tremulaeque paludes,
Olli respondit furiato pectore Murman;
Missilibus millena manent mibi plaustra paratis,
Scuta mihi fucata, tamen sunt candida vobis,
Haec inter sese referebant vocibus ambo,
Haec responsa ferens Wicchar properanter abibat,
Interea Cesar Francurum regna recenset,
L2[I] Est urbs fixa maris, Ligeris quo fluminis unda
Veneda cui nomen Galli dixere priores,
Saepius infestans Brittonum hanc turba nocentum
Ergo illuc Caesar Francos, gentesque subactas
Conveniunt prisco Franci sub nomine primo,
Alba Suevorum veniunt trans flumina Rheni
Et Saxona cohors patulis praecincta pharetris,
Multimodam pubem Burgundia mittit, et auget
Europae referens populos, gentesque relaxo
Caesar iter tutum per propria regna gerebat,
Iam tua martyr ovans, Dionysi, tecta revisit,
Hinc, Germane, tui transivit culmina tecti,
Aurelianenses sensim dehinc visitat agros,
Quo Matfride sibi pulcherrima tecta parasti,
Saepius inde means mox dictam visitat urbem;
Obvius ecce venis praesul sanctissime Iona,
Iamque, Aniane, tuam properando revisitat arcem,
Tum, Durande, frequens currisque, recurris, et offers
Inde Turonus adit Martini culmina celsi,
Eia age tempus adest, Fridugise i magister, et instat,
Munera i magna offers: Martinus flagitat almus,
Ermoldo ◆ Andegavensis ovans Caesar pervenit in urbem,
DRGLP Obvius occurrit laetanti pectore charus
Namnetensis enim Caesar se mittit in urbem,
Iam, Lantberte, tuis optatum denique votis

10 (8C) Poscis ad invisos Caesar properare Britannos,
Caetera turba latet comitum, necnonque potentum, **Ermoldo**
Venedam adit tandem praeclarus Caesar, avito **DRGLP**
Interea Murman satagebat Britto superbus
Caesar agens iterum solite pietatis amore,
Dic, ait, o misero, quae se dementia torquet,
Non memorat iurata fides, seu dextera Francis
Quo rait, insanusque volens sibi proditor exstat,
Praecipue sit eum una fides nostrisque suisque.
Hic finis, si praestat: agat, quae iussio nostra
Christicoloque gregi iungatur pace fideque,
Sin aliud, nam invitus agam, sed bella ciebo
Itque reditque celer missus, praestantia regis
Ille miser merito pesti devotus iniquae
Mandat acerba magis confixus mente, superbae
Bella cupitque, vocat cunctos in bella Britannos,
Interea Caesar Brittonis dicta superbi
His accensa cohors, iam dudum Marte parato,
Sed pius induperans custodes ponit opimos
Ecclesias servate viri, nec tecta sacrata
Salpicibus iam rura sonant, nemus omne resultat,
Itur ubique, vias populis dat silva remotas,
Quaerunturque dapes, lustrisque, palude repostae,
Praedantur miseri hominesque, pecusque iuvenci;
Nulla palude salus, nec dumis abdita servant
Ecclesias, ut Cassar eis testatur, amabent: **L3[O]**
Sed tamen in campis Francis occurrere apertis
Per dumosa procul, felicum per densa reposti
Ut solium veniente gelu cadit arbore querna,
Haud aliter miseri complebant strage ferarum
Bella per angustes agitabant improba calles,
2 (2C) Iam, Murmane, tuae passim peragrantur arenae,
Interea Murman dumosis vallibas instans,
Affaturque suos laetus, proprioque superba
Vos servate domum, coniux, proles, famulique
Ast ego cum paucis, quo tutior agmina lustrem,
Credo quod indutus praeda spoliisque refertus
Armat equum, semet, fidos armatque sodales.
4 Scandit equum velox, stimulis praefigit acutis
Et salitante fores potus praegrandia vasa
Coniugis amplexus, prolis, famulosque per omnes
Tum manibus crebro crispans hastile profatur:
Lanceolas quas cernis, ait, manibusque reflexat
Si mihi certa fides, Francorum sanguine tinctas
Credo quod incassum nullam Murmanis, amata,
His dictis celerans silvis se condit apricis,
Hortatur socios firmato pectore in arma.
Cernitis, o iuvenes, Francorum exercitus omnes
O patriae virtus, o quondam fama parentum
Cernitis en miseros silvis confidere cives,

Nusquam tuta fides: ubi nunc promissa per annum
En late regnant, laetique furuntque trahuntque
Si fortuna foret, possim quu cernere regem,
Proque tributali haec ferrea dona dedissem,
Memet sponte mea morti dare nempe iuvaret
Olli respondit quidam socia arma secutus,
O rex, vana cadunt tristi de pectore verba:
Millia multa vides Francorum plana tenere,
Rex idem vario stipatus milite celsus
Eheu! gens nimium quadrum diffusa per orbem,
Si, Murmane, placet, raros, quos cernis euntes,
Ille caput volvens, tandem profatur, et infit:
Non caruere genae lacrymis, non corda dolore;
Mox quoque in adverso sese dedit ocius hostis:
Nunc huc nunc illuc armis furit ante paratis,
Turba subulcorum iam Murmanis icta furore
Qualiter ursa rapax catulos amissa novellos,
Coslus erat quidam Francisco germine natus
Francus erat tantum, fama minus antea notus,
Hunc Murmanus agens procul aspicit, ocius et mox
Nec minus ille quidem fidis confisus in armis
Protinus hunc Murman verbis compellat acerbis;
Haec servata tibi iam dudum munera constant,
Hoc dicens, ferrum vibrans longe et iacit hastam;
Coslus ad haec armis, animo praestantior, atque
L3[I] Britto superbe, tux suscepi munera dextrae:
Calcibus astringens ferratis cornipedem mox
Non hoc missilibus certandum est tempore parvis,
Ille caput ferro seu caetera membra parato
Concidit ad terram confixus cuspide Murman,
Coslus equo cadens stricto caput abstulit ense,
Murmanis ante comes Coslum percussit eumdem,
Cosli namque puer, domini praevinctus amore,
Ille dolens plaga puerum confixit eumdem:
Quattuor hi campo certabant Marte superbo.
Interea castris paulum crebrescit, et auras
Scilicet infestum Murman cecidisse superbum
Circumfusa ruit Francorum hinc inde caterva
Mox caput affertur collo tenus ense revulsum,
Witchar adesse iubent, prorsus orantque referri,
Is caput extemplo latice perfundit, et ornat
Marmanis hoc caput est, inquit, mihi credito cuncti:
Caesar at ipse pius telluri more cadaver
Corpora Francorum mandantur namque sepulcro
Altera fama furit Brittonum lustra pererrans
Heu miseri cives concurrite, Caesaris almi
Ermoldo ◆ Murman noster obit Francisco cuspide tactus,
DRGLP Regia frena petunt Brittones namque coacti,
Mox Ludovicus ovans recipit Brittonica iura,
Inde Deo grates victor persolvit opimas,

11 (9C) Laetus at inde redit Caesar, paucisque relictis
Legati interea, quos dudum miserat orbi **Ermoldo**
Iussa patrata pii, perfectisque ordine rebus, **DRGLP**
Urbes innumeras, seu castra monastica cuncta,
Rite peragrantes, Caesar quo maximus illis
Multa favente Deo, vestroque labore fideli
Rebus, et exemplis, cunctoque ex ordine cultu
Plurima namque minus, neglectis rebus et actu,
Quis tamen obnixe vestri sub pondere verbi
Mensurasque sibi vestro moderamine dantes,
Seu etiam librum, quem Patrum vestra potestas
Urbibus et castris sexus quod eget uterque
Ilum pastor amat placide, grex sedulus illum
Illuc inveniunt iuvenesque senesque magistri,
Addimus ast Caesar: post Christi tempora nostri,
(Vera quidem canimus) nullius tempore regis
Temporibus vestris ut nunc, miserante Tonante,
Dextera vestra facit cunctos procul esse nocentes,
Munia vestra docent quidquid docuere priores,
Terribilis torvis, pius et mansuetus alumnis,
Reddidit ast illis Caesar mox pectore grates,
Mos erat antiquus Francorum semper, et instat,
Ut quicunque fidem regi servare perennem
Aut cupit in regem, sobolem, seu sceptra misellus
Tum si frater adest, qui se super haec quoque dicat,
Regibus et Francis coram, cunctoque senatu: **L4[O]**
Nemque fuit dictus quidam Bero nomine quondam
Qui Parchinonam Carolo tribuente tenebat,
Hunc super infestans alius, cui Sanilo nomen
Hic venit ad regem, coram populoque senatu
Prosiliunt pariter, pedibus volvuntur honestis,
3 (3C) Tum Bero primus ait: Caesar, pietatis amore
More tamen nostro liceat residere caballum,
Caesar ait: Francis hanc rem finire licebit:
Iudicioque dato Francorum ex more vetusto
Caesar amore Dei paucis compellat eosdem,
Quisquis ait, vestrum mihi quippe fatebitur ultra
Errorem miserans donabo, et cuncta remittam
5 Credite namque, meis praestat parere suadelis,
Ast illi celeres iterumque iterumque precantur.
Caesar eis sapiens: Francorum iura facessant
Est locus insignis regali proximus aulae,
Marmore praecinctus lapidum, sive aggere septus,
At fluvius medium praelambit gurgite lento;
Quando placet regi, paucis comitantibus illuc
Figere cornigerum praegrandia corpora ferro
Seu glacie stringente solum sub tempore brumae
Ergo illuc veniunt tremuli Bero, Sanilo nec non;
Scuta gerunt dorso, manibusque hastilia portant,
Quos sequitur propius regalis turba virorum,

Ut si quis socium gladio percusserit, illi
Mox Gundoldus adest, feretrum de more paratum
Annuitur solio: mox illi bella lacessunt
Et iaciunt hastas, mucronibus insuper actis
Iam Bero figit equum, gyros dare cornipedes mox
Ille sequi simulat, tandem dimittit habenas,
Concurrunt iuvenes validi, fessumque Beronem
Miratur Gundoldus enim, feretrumque remittit
Caesar ei vitam tribuit, tribuitque salutem,
O pietas immensa nimis! peccamina laxat,
Haec eadem pietas (posco, atque reposco fidelis)
Iam, Benedicte, tuum complesti ex ordine cursum,
Nunc paradisiaca residens laetanter in aula
Tertius in vestro finem tenet ecce libellus
Undique collectim gentes populique fluebant
Gens erat interea, antiquum cui perfidus anguis
Quae pagana diu cultus servabat iniquos,
Proque Deo Neptunus erat, Christi retinebant
Hic populi porro veteri cognomine Deni
Nort quoque Francisco dicuntur nomine Manni,
Ipse quidem populus late pernotus habetur,
Pulcher adest facie, vultuque statuque decorus,
Victus amore Dei, generisque misertus aviti,
Indoluitque diu, nullo monitante, perisse
Consilio accepto quaerit quem mitteret illuc
L4[I] Mittitur ad hoc opus Rhemensis episcopus Ebo,
Nam Ludovicus enim puerum nutrirat eumdem,
Hunc ergo alloquitur Caesar, verbisque coruscat;
Ito Sacer, populum blando sermone ferocem
Est Deus in colo, mundi plasmator et omnis,
Fecerat hic hominem primum, nostrumque parentem
Ut sibi serviret laetus per saecula cuncta,
Sed quia peccavit, cecidit mox: inde nepotum
Crevit at inde seges, silvas replevit et arva,
Diluvii hos rapidis sepelivit denique flustris,
Hinc generosa cohors parvo de semine crevit,
Caetera turba quidem, variis infecta venenis,
Ille iterum miserans Natu transmisit ad arva,
Hic hominis mortale suo sociavit honori;
Qui mundum salvare valens cum Patre potenter
In cruce confixus, morti se tradidit ultro,
Hic sedet ad Patris sociatus munere dextram,
Hic iubet electis omnes revocare bidentes,
Non aliter coeli quisquam conscendet in aulam,
Scilicet amissis culturis daemonis atri,
Ad hanc, Ebo, fidem gentem revocare studeto:
Ermoldo ◆ Linquere vana decet: sculptis servire metallis
DRGLP Iupiter, aut Neptunus eos, vel quemque sequuntur,
Vana colunt miseri, surdis mutisque precantur,
Non pecudum placare Deum fas sanguine nostrum:

12 (10C) Iam satis errori tempus tribuere profano:
Ultima labentis hos iam vocat hora diei,
Otia lenta decet iam nunc quoque rumpere, dum lux
Ne nox atra cadens miseros comprendat inertes,
Tu sacer Ebo tamen perlectis accipe biblis,
Hoc de fonte sacro fer pocula dulcia primo,
Aspera dede locis mox convenientibus, atque
His breviter regem nostris de partibus Herdolt
Nos pietate Dei pariter nostraeque fidei
Consiliis modo si mavult parere benignis,
Proh dolor! accelerans errorem linquat avitum
Offerat atque Deo semet promptissimus ipsum,
Monstra nefanda procul, seu Iupiter horridus absit,
Dona salutaris capiat de fonte sacrato,
Non sua regna mihi ut cedant hoc consulo credat,
Si cupit, ad nostras concurrat concitus arces,
Insuper ablutus, dapibusque iuvatus, et armis,
Haec nos vera fides divini iussa Tonantis
Mox iubet Ebonem donari munere magno.
Nuntius interea Brittonum a parte rebellum
Scilicet infectum quod nuper Caesar ad illos
Accitis populis, armis quoque rite paratis
Francia cuncta ruit, veniunt gentesque subactae,
Divisit populum ternis sub partibus omnem
Partem unam aequivoce belli committit, et una
Pippino regi huc Helisacharque, potentes **L4[I]**
Agmen ovans Caesar medium sibi vindicat ipse
Hos Lantpertus agit, hos ducit in agmina Matfrid,
Pippin, sive sui, et Francorum mixta caterva
Caesar agens Francos, per calles dirigit amplos;
Huc egomet scutum humeris ensemque revinctum
4 (4C) Pippin huc aspiciens risit, miratur, et infit:
Tunc peragrant agros, silvas, tremulasque paludes,
Ducuntur capti miseri, moriuntur et armis;
Caesar namque duces custodes ponit opimos,
Victor at inde pius Caesar remeavit, et omnes
Ebo sacer dudum Nortmannica regna peragrans,
Iam Herorde tuas praesul pervenerat arces,
6 Ille Dei monitis, regis quoque credere verbis
Credo, Sacer, dictis tantum si gesta sequantur:
Cernere namque placet Francorum regna, fidemque
Culturamque Dei, cui servit cuncta potestas,
Tum mihi si vester, recinis quem dogmate, Christus
Di quoque serventur, quorum sacravimus aras,
Si Deus ille tuus nostris praefertur honore,
Linquere causa monet, Christo parere iuvabit,
Munera ferre iubet, donat quoque munere Sacrum, **Ermoldo**
Ebo redit gaudens, lucrisque propheta futuris **DRGLP**
Qualiter Heroldus Denerum rector opimus
Caesar at deinde pius grates persolvit opimas

Et iubet extemplo imperii per iura subacti
Ermoldo Scilicet ut Christus, qui mundum sanguine totum
DRGLP <u>Engilin</u> ipse pius placido tunc tramite <u>heim</u>
Est locus ille situs rapidi prope fumina Rheni,
Quo domus alma patet centum perfixa columnis,
Mille aditus, reditus, millenaque claustra damorum,
Templa Dei summo constant operata metallo,
Inclyta gesta Dei, series memoranda virorum,
Ut primo, ponente Deo, pars laeva recenset,
Inscia corda mali serpens ut perfidus Evae
Ut Domino veniente tegunt se tegmine ficus,
Frater ob invidiam fratrem pro munere primo
Inde per innumeros pergit pictura sequaces,
Utque latex totum merilo diffusus in orbem
Ut miserante Deo paucos subvexerat arca,
Inde Abrahae, sobolique suae pinguntur et acta,
Liberat ut populum Aegypto iam munere Moses,
Et lex dante Deo geminis descripta tabellis,
Et promissa diu quo redditur hospita tellus,
Iamque prophetarum, regum praemagna caterva
Et Davidis opus, Salomonis et acta potentis,
Inde duces populi quales quantique fuere,
Altera pars retinet Christi vitalia gesta,
Angelus ut primo Mariae delapsus ad aures,
Nascitur ut Christus, sacris longe ante prophetis
L4[O] Ut pia pastores capiunt mox iussa Tonantis,
Ut furit Herodes, Christum succedere credens,
Ut fugit Aegypto Ioseph, puerumque reportat,
Ut baptizari voluit, qui venerat omnes
More hominis ut tanta tulit ieiunia Christus,
Ut pia per mundum docuit mox munia Patris,
Mortua quin etiam ut reparavit corpora vitae,
Discipulo ut tradente fero, saevoque popello
Ut surgens propriis apparuit ipse ministris,
His est aula Dei picturis arte referta,
Regia namque domus late persculpta nitescit,
Cyri gesta canit, necnon et tempore Nini
Hic videas fluvio regis sevire furorem,
Dehinc mulieris ovans infelix prenderat arva,
Impia nec Phalaris reticentur gesta nefandi,
Ut Pyrirlus ei quidam faber aeris et auri
Aere celer taurum nimio fabrivit honore,
Moxque tyrannus eum tauri conclusit in alvo,
Romulus et Remus Romae ut fundamina ponunt,
Annibal ut bellis semper persuetus iniquis,
Ut quoque Alexander bello sibi vindicat orbem,
◆ Parte alia tecti mirantur gesta paterna,
Caesareis actis Romanae sedis opimae
Constentinus uti Romam dimittit amore,
Theodosius felix illuc depictus habetur,

13 (11C) Hinc Carolus primus Frisonom Marte magister
Hinc, Pippine, micas, Aquitanis iura remittens,
Et Carolus sapiens vultus praetendit apertos,
Hinc Saxona cohors contra stat, praelia tentat,
His aliisque actis clare locus ille nitescit,
Illic ergo pius Caesar dat iura subactis,
Ecce volant centum per Rheni flumina puppes,
Denorum populis onerate munere, necnon
Te, Ludovice, petens. Debetur hoc tibi munus,
Iamque propinquabant ripae, portumque tenebant:
Matfridumque iubet iuvenum comitante caterva,
Mittit equos phaleris multos ostroque paratos,
Francisco subvectus equo Heroldus adibat,
Caesar eum gaudens celsa suscepit ab aula.
Heroldus regem acclinis affatur opimum,
Caesar opime, tuas quae res me vexit ad arces,
Incipiam narrare, iubet si vestra potestas,
Namque diu patrum sectatus iura priorum,
Et mea sacra meis semper dis atque deabus
Scilicet ut horum suffragia regna paterna
Auferrentque famem, seu noxia cuncta potenter
Ebo sacer vester dudum Nortmannica rura
Namque canit coeli terraeque marisque creantem
Qui geminos homines Iuli de fomite primo
Ille Deus summus Natum transmisit in arva,
Haec lavit mundum miserans mox crimine ab omni, **L3[I]**
Filius ille Dei Christus vocitatur Iesus,
Hunc nisi confessus fuerit quisque esse Tonantem,
Tartarei invitus properabit ad ima profundi,
Ast quicunque cipit coeli conscendere sedem,
Iam fateatur, eum verum esse Deumque hominemque,
5 (5C) In Patris, et Nati, seu nomine Flaminis almi
Hic Deus est unus, quamvis sint nomina trina,
Caetera, quae manibus constant praeficta, metalla
Hanc mihi Caesar amans praesul sanctissimus Ebo
Cuius ego exemplo verbis recreatus honestis
Idcirco ad vestrum properavi remige regnum,
Caesar ad haec: Herolde, tibi quae poscis amico
7 Quo miserante diu sectatus iussa celidri,
Ecce parate, iubet, cuncti concurrite, Caesar,
Candidolas vestes quales gestare decebit
Ordine his gestis, sacris quoque rite paratis,
Caesar honore Dei Heroldum suscepit ab undis,
Iudith reginam Heroldi pulchra induperatrix
Hlutharius Caesar Ludovici filius almi,
Regis honoratos proceres relevantque decorant,
O Ludovice, Deo quantas das magne catervas! **Ermoldo**
Haec tibi lucra diu, princeps, servata manebunt; **DRGLP**
Vestibus albatus Herold, seu corde renatus,
19 Caesar ei celsus praegrandia munera donat,

Consertam chlamydem gemmis seu murice rubro,
Ermoldo Dat lateri insignem Caesar, quem gesserat, ensem,
DRGLP Aurea mox geminos constringunt vincla lacertos.
Et caput insigni donatur rite corona,
Aurea per dorsum resplendent tegmina latum,
Munera praeterea matron regia Iudith
Scilicet ex auro tunicam gemmisque rigentem,
Aurea vitta caput gemmis redimita coronat,
Flexilis obtorti per collum it circulus auri,
Femora lenta tegunt auro gemmisque peracta
Nec minus interea Hlutharius ornat amore
Caetera namque cohors Francisco more paratur,
Interea missarum aderant iam sacra parata,
Tecta nitent vario clero repleta corusco,
Turba sacerdotum Clementis dogmate constat,
Theuta chorum cleri disponit rite canentum,
Percutit instantesque, viam componit honore
Atria Caesar ovans per lata petebat in aulam,
Resplendens auro nimium gemmisque refulgens,
Hilduinus habet dextram, Helisacharque sinistram
Virgam more gerit, servans vestigia regis,
Hluthariusque pius, Heroldus et ipse togatus
Ante patrem pulcher Carolus puer inclytus auro
Iudith interea regali munere fulta
Quam proceres gemini summo comitantur honore,
L3[O] Atque coronati dominam venerantur honestam;
Heroldi sequitur propius quam denique coniux,
Et Fridugisus abit, sequitur quem discipulorum
Ordine composite sequitur dehinc caetera pubes,
Caesar ut ecclesiam gressu pervenit honesto,
Mox tuba Theutonis clare dat rite boatum,
Miratur Herold, coniux mirantur et omnes
Mirantur clerum, mirantur denique templum,
Regis praecipue mirantur praemia magni,
Dic, Herolde, precor iam nunc, quam plaris amabis
Ferque fabrita focis auri argentique metalla,
Si ferrum fuerit, fortassis ad arva colenda
Plus tibi vomer opes telluri infixus habebit,
Hic Deus est verus, Franci quem, Caesar et ipse
De Iove fac ollas nigras, furvosque lebetes,
Neptuno fabricetur aquae gerulus tibi iure
Interea reverenter opes parabantur heriles,
Pistorum Petrus hinc princeps, hinc Gunto coquorum
Candida praeponant niveis mantelia villis,
Hic Cererem solitus, hic carnea dona ministrat.
Nec minus Otho puer pincernis imperat ardens,
◆ Cultibus almificis transactis rite verenter,
Aureus; et coniux, proles, auratus et omnis
Inde pius moderando gradum pervenit in aedes,
Discubuit laetus lateri Iudith quoque pulchra,

14 (12C) Hlutarius Caesar, nec non Heroldus et hospes
Miranturque dapes Deni, mirantur et arma
Ille dies laetus Francis Denisque renatis
Alter namque dies primo veniebat Eoo,
Venatum ire parat Caesar, Francique solentes,
Insula propter adest Rheni quoque gurgite cincta,
Illuc quippe ferae multae variaeque fuerunt,
Hanc quoque complerunt venantum hinc inde manipli,
Caesar veloci residens terit arva caballo,
Plurima turba fluit iuvenum, nec non puerorum,
Atque simul Deni, nec non Heroldus et hospes,
Iam pia scandit equum Iudith pulcherrima coniux
Quam proceres summi dominam, seu turba potentum
Iam nemus omne sonat crebris latratibus ictus,
Dissiliuntque ferae, fugiuntque per aspera dumi.
Inter cornigeros cecidit quoque damula cervos.
Caesar laetus enim dat corpora multa ferarum
Hlutariusque celer florens, fretusque iuventa
Caetera turba virum passim per prata trucidat
Forte canum infestante fugit damella caterva
Ecce locum, quo turba potens, et Caesara Iudith,
Praeterit instanter; pedibus spes constat in ipsis;
Quam puer aspiciens Carolus cupit ecce parentis
Arma rogat cupidus, pharetram, celeresque sagittas,
Ingeminatque preces precibus; sed pulchra creatrix
Ni paedagogus eum teneat, materque volentem, L2[I]
Pergunt ast alii iuvenes, capiuntque fugacem
Arma aevo tenero tunc convenientia sumit,
Hunc puerile decus hinc inde frequentat et ambit,
Qualis Apollo micat gradiens per culmina Deli,
Iam pater eximius Caesar, seu caetera pubes
6 (6C) Sed tamen in medio nemoris viridantia claustra
Vimine praeraso, nec non et tonsile buxo,
Atque pio regi viridanti ruris in herba
Mox manibus lotis Caesar, seu pulchra iugalis
Hlutharius pulcher, Heroldus et hospes amatus
Caetera gramineo residet nam rure iuventus,
Pinguia tosta feruat iuvenes mox exta ferarum;
8 Aufugit acta fames dapibus; dant pocula buccis,
Laetificatque bonus mox pectora fortia Bacchus.
Aulai ut venere, fovent mox corda Lyaeo,
His quoque transactis solite digneque verenter,
Ecce manus iuvenum, venatus munera tollens,
Millia cervorum praegrandia cornua necnon
Plurima setigerum revehunt et corpora aprorum,
Ille pius praedam famulos partitus in omnes
Interea Heroldus cum talia cerneret hospes, Ermoldo
Regia iura videns, stupet imperiumque fidemque, DRGLP
Sed tandem incertos tergit de pectore motus,
20 Ecce fide plenus, regi hac quoque verba profatur,

Caesar opime, Dei cultor, rectorque tuorum,
Ermoldo Cerno quod insignis, patiens, fortisque, piusque,
DRGLP Dives opum nimium, nec non largitor egentum,
Omnia virtutum video tibi credita, Caesar
Colla iugo Christi en monitans mea vestra subegit
Deque errore malo memetque domumque subactam
Insuper en denis variisque iuvatus, et armis,
Talia quis faceret, ni Christi ignitus amore
Credo quidem, in terris vos nunc caput esse bonorum,
Idola cuncta mihi ut cedunt pro nomine Christi,
Cedat iamque potens antiqui gloria saecli,
Forte aliquis aequandus erat tibi munere et armis:
Sed quid agam iam iam? cur me mea verba retardant?
Max manibus iunctis regi se tradidit ultro,
Suscipe, Caesar, ait, me, nec non regna subacta:
Caesar at ipse manus manibus suscepit honestis:
Mox quoque Caesar ovans Francisco more veterno
Festa dies iterum surgit renovata nitescens,
Interea Caesar Heroldum iamque fidelem
Illius ast propter tribuit sibi praelia fines,
Officiique Dei cultum quo rite perornet,
Ordinibus vero dat vestimenta sacratis,
Illuc et monachos mittit miserando volentes,
Munera quanta quidem, sea qualia donat habenda,
Interea nautae, pelagi qui pignora norant,
L2[O] Et iam vela vocant aurae, ventusque morantes
Navibus aequatis tandem, velisque novatis
Filius, atque nepos ipsius regis in aula
Heroldus dapibus variisque refertus et armis
Haec Hludowice Deo das te quoque lucra potenti,
Arma patrum, nullo qaae non valuere duello,
Quod nec Roma potens tenuit. nec Francica iura,
Organa quin etiam, quae nunquam Francia crevit,
Et quis te solis, Caesar, superasse putabat
Fors erit indicium, quod Francis colla remittant,
Francia plaude, decet: Hludowico fer pia grates,
Det Deus omnipotens coeli terraeque repertor,
Haec quoque dum canerem, Strazburc custode tuebar,
Virgo Maria tibi quo templa dicata nitescunt,
Saepius has equidem dicuntur visere sedes
Plurima mira quidem referunt, sed pauca renarrans
Ecclesiae custos Theutramus nomine quondam
Pervigil hic solitus noctuque dieque sacratam
Idcirco meruit coelesti munere fretus
Nocte quidem quadam, psalmis hymnisque peractis,
Templum namque videt subita clarescere luce
◆ Surgit ab usque thoro, causam cognoscere mavult,
Forte aquilae similis pennis praetexerat aram;
Rostrum erat ex auro, gemma pretiosior unguis,
Ast oculis lux ipsa micat. Stupet ipse sacerdos,
15 Miratur volucrem, pariter miratur et alas,
Tamque diu residet, cum galli garrula terna
Inde levans miranda fides se sponte fenestra
Ipsa abeunte polos, pariter lux ipsa recessit:
Tempore nempe alio crevit didasculus idem,
Psalleret ut solito praefatae sedis ad aram,
Discipuli secum, quorum custodia noctis
Ecce repente sonus, tonitrus, ventusque perurgens
Discipuli cecidere solo, trepidique per aulam
Intrepidusque Sacer palmis ad sidera pansis
Aspicit alma aperire domus mox tecta sacratae,
Lumine perfusos, vestitos vestibus albis,
Tertius in medio senior namque ipse duobus
Ut pedibus tenuere solum, mox Virginis aram
Tramite more hominis nam culmina caetera poscunt,
Dextera pars aedis Pauli nam munere gaudet,
Egregius doctor hinc, claviger inde polorum;
Michael mediam sibi, seu crux vindicat aulam,
Hos quoque coelicolae terris petiere precatu,
Quis nam idiota ferat demens, non corpora Patrum
Cum Deus in famulis merito veneretur amatis,
Non Deus est Petrus, sed Petri credo precatu
Nam tenus usque viri properant per templa Mariae,
Expletis votis remeant ad sidera sursum:
Hoc Sacer aspiciens pergit, sociosque revisit,
Surgite, ait socii, nam quae fortuna coegit L1[I]
Singultu quatiente valent vix promere verba,
Eia, ait, instanter horam tempusque notate:
Credo, fuit vates, praesulque dicatus honore,
Mira fides rerum! Bonefacius almus in illo
Ferrea Frisonum Christi dum dogmate vellet
7 Morbida heu! medicum mox gens exstinxit opimum
Hic properans coelos, socio comitante gemello,
Magna tibi virtus coelo, terraque potestas,
Tu mihi confer opem immerito, conferque medelam
Et si praesentis fugit effera gloria saecli,
Hoc tibi, Caesar, opus stolida crocitante cicuta
Munere quippe carens, fero carmina pauca potenti,
9 Regia corda manu Christus qui stringit et ornat,
Qui tua precipue virtutum flore replevit,
Conferat, ut nostram propius, rex inclyte, causam
Veridicis poteris forsan cognoscere verbis
Non tamen excuso me illius, crede reatus,
Sed pietas immensa, reis quae debita laxat,
Tu quoque digna sibi coniux, pulcherrima Iudith, Ermoldo
Confer opem lapso, allisum solare misellum, DRGLP
Ut vos Altitonans per plurima tempora saecli 3.697
Augustos opibus praecellis et armis, I 1.36
Principis opto loqui praeconia promptulis almi:
21 Caesaris armigeri conor describere gesta, 1.38

Forte foret satius coeptis insistere rebus,
Cum sim rusticulus, norim nec claustra Camenae,
Sed me cunctantem refovet clementia Regis,
Cogit et exsilium, fateor, nos talia nostrum;
Non ego gestorum per singula quaeque recurram:
Si Maro, Naso, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
Sedulius, nec non Prudentius, atque Iuvencus,
Omnia famosis vix possent condere chartis,
Ast ego lintre rudi rimoso navita remo
Dextera quae Petrum fluctu superante fidelem,
Haec me praecipitem servet miserando per undas,
Iam mihi carmen eat Ludovici promere gesta,
Tempore Francorum Caroli dum sceptra vigebant,
Francia dum latos sparsisset ubique fragores,
Tum Carolus sapiens sceptrorum insignia proli
Scilicet aequivoco cessisset Francia sorte,
Italiae regnum Pippino cessit amato.
Partibus aequatis crebrescit fama per orbem,
Prodigium fuerat sic hunc vocitasse parentes,
Nam Ludovicus enim ludi de nomine dictus
Seu quis Franciscam mavult reserare loquelam,
Nempe sonat Hluto praeclarum, Wigch quoque Mars est:
Iam puer excelsus sacro spiramine plenus,
Christicolum celerans ditavit munere culmen;
Ordine composito recreavit subdita regna,
L1[O] Vascones rabidos domuit pius arte magistra,
Denique ad Hispanos convertens concitus arma,
Culmina terrarum, vel quot castella peragrans,
Sunt mihi nota minus; vel si modo nota fuissent,
Sed quae fama recens stupidas pervexit ad aures,
Urbs erat interea Francorum inhospita turmis,
Quam Barchinonam prisci dixere Latini,
Haec Maurorum aderat semper tutela latronum,
Quisquis ab Hispanis veniens rediensque silenter
Sueta fuit nostros semper populare maniplos,
Multi namque duces vario hanc conamine belli
Armis, ingenio, seu quis cum qua arte valebat,
Namque erat insigni murorum pondere fulta,
Iunius albentes cum ducit in aethera messes,
Francus habet muros, celerans per rura, per aedes,
Seu cum vinetis soliti praedulcia Bacchi
Ac veluti autumno densato milite turdi,
Per vineta volant, rapiuntque feruntque corimbos,
Vinitor infelix nequidquam cymbala tristis
Nec facilis prohibere labor, quin agmine denso
Haud aliter Franci, cum primo tempora frugum
Nec tamen haec duros potuit res frangere Mauros,
Vix quoque tot volucres tollebant munera Franci,
Temporibus multis res haec se contulit anceps:
Tempore vernali cum rus tepefacta virescit,

Pristinus ablatos remeans fert annus odores,
Regni iura movent, renovantque solentia reges,
Nec minus accitu Francorum more vetusto
Scilicet electos populi, seu culmina regni,
Occurrunt celeres primi, parentque volendo,
Considunt moniti. Solium rex scandit avitum;
Incipiunt fari. Coepit tunc sic Carolites,
Magnanimi proceres, meritis pro munere digni,
Ob hoc cunctipotens apicem concessit honoris
Annuus ordo redit, cum gentes gentibus instant,
Vobis nota satis res haec, incognita nobis:
Haec rex; atque Lupus fatur sic Santio contra,
Wasconum princeps, Caroli nutrimine fretus,
Rex, censura tibi nobis parere necesse est,
Si tamen a nostris agitur modo partibus haec res,
Duxque Tolosana fatur Vilhelmus ab urbe,
O lux Francorum, rex, et pater, arma, decusque,
Virtus celsa tibi, et rector sapientia, magne,
Rex age, consiliis, si dignor, consule nostris,
Gens est tetra nimis Sarae de nomine dicta,
Fortis, equo fidens, armorum munere nec non,
Moenia, castra, locos, seu caetera spe notavi:
Est quoque praeterea saeva urbis in finibus illis,
Si pietate Dei, vestro faciente labore,
Illuc tende gradum rex, infer munera massis,
Tum rex arridens verbis ita fatur amicis,
Gratia nostra tibi, Caroli sit gratia patris;
Haec quoque quae recinis, iam dudum pectoris arce
Consulo consiliis, ut poscis, consulo votis:
Namque unum, fateor, cogor tibi dicere, Vilhelm,
Si mihi vita comes Domino tribuente supersit,
Possim aut Barchinona tuos fera cernere muros,
Testor utrumque caput (humeris fortasse recumbens
Aut mihi Maurorum contra stet turba profana
Aut tu Barchinona volens nolensque vetata
Hoc dicto, proceres vario sermone fremebant
Tum rex Bigonem verbis compellat amatam,
Ito celer Bigo: haec nostrorum edicito turbis,
10 Virginis ut primum Titan conscenderit astrum,
Agmine densato prafatae exercitus urbis
Bigo facessit agens doctus mox orsa benigni,
Rex pius interea Christi succensus amore,
Namque ferunt multas monachorum rite catervas
Quod quis nosse cupit, rogo, regna Aquitana peragret,
Est locus insignis cultu seu relligione,
Olim namque feris avibusque canoribus aptus,
Nunc quoque Christicolum resplendens agmine fratrum,
Haec quoque cella pii constructa est munere regis:
Valle sedet magna, praecincta flumine amoeno,
Rupibus excisis valido sudante labore,
Dictus erat quondam frater cognomine Datus,